GENERALINĖS ADVOKATĖS ELEANOR SHARPSTON IŠVADA, pateikta 2011 m. liepos 21 d.[1]

1. Šiuo prašymu priimti prejudicinį sprendimą nacionalinis teismas prašo išaiškinti EEB ir Turkijos asociacijos tarybos sprendimą Nr. 1/80 (toliau – Sprendimas Nr. 1/80) [2].

Teisinis pagrindas

Sprendimas Nr. 1/80

3. 6 straipsnio 1 dalyje numatyta:

2. Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio 1 dalimi (toliau – 6 straipsnio 1 dalis) vienus metus teisėtai išdirbusiems tinkamai įregistruotiems darbuotojams turkams suteikiama teisė prašyti atnaujinti leidimą dirbti pas tą patį darbdavį. Pagrindinis šioje byloje kylantis klausimas yra, ar tuo atveju, jeigu pirminis leidimas gyventi šalyje darbuotojui buvo išduotas su sąlyga, kad jis gyvens su savo sugyventine, darbuotojui teisėtai išdirbus vienus metus tokio leidimo gyventi šalyje galiojimas gali būti panaikintas atgaline data nuo santykių pabaigos dienos, remiantis tuo, kad santykiai nutrūko nepasibaigus šiam vienų metų laikotarpiui.

„Išskyrus atvejus, numatytus su darbuotojo šeimos narių teise laisvai įsidarbinti susijusiame 7 straipsnyje, valstybėje narėje teisėtai dirbantis darbuotojas turkas turi teisę:

— teisėtai išdirbęs vienus metus prašyti šioje valstybėje narėje atnaujinti jo leidimą dirbti pas tą patį darbdavį, jei pastarasis turi laisvą darbo vietą,

— teisėtai išdirbęs trejus metus, išskyrus atvejus, kai Bendrijos valstybių narių darbuotojams teikiama pirmenybė, šioje valstybėje narėje priimti kitą tos pačios

1 — Originalo kalba: anglų.

2 — 1980 m. rugsėjo 19 d. Sprendimas Nr. 1/80 dėl asociacijos plėtros, kurį priėmė Asociacijos taryba, sukurta susitarimu, įsteigiančiu Europos ekonominės bendrijos ir Turkijos asociaciją. Su neoficialiu šio sprendimo tekstu galima susipažinti adresu http://www.inis.gov.ie/en/INIS/DECISION_No_1_80_eng.pdf/Files/DECISION_No_1_80_eng.pdf.

profesijos jo pasirinkto darbdavio pasiūlymą įsidarbinti, pateiktą įprastomis sąlygoms ir įregistruotą šios valstybės narės įdarbinimo įstaigose,

— teisėtai išdirbęs ketverius metus, laisvai dirbti šioje valstybėje narėje bet kurį pasirinktą samdomą darbą.“

Nyderlandų teisės aktai

Vreemdelingenwet 2000

4. Remiantis *Vreemdelingenwet 2000* (2000 m. Užsieniečių įstatymo, toliau – *Vw 2000*) 8 straipsnio a punktu, užsienietis Nyderlanduose gyvena teisėtai, jeigu turi leidimą laikinai gyventi, išduotą pagal šio įstatymo 14 straipsnį.

5. 14 straipsnio 2 dalyje, be kita ko, numatyta, kad leidimas laikinai gyventi gali būti išduodamas taikant sąlygas, susijusias su tikslu, dėl kurio suteikiamas leidimas gyventi.

6. Remiantis 16 straipsnio 1 dalies g punktu, galima atsisakyti suteikti leidimą laikinai gyventi, jeigu užsienietis neatitinka sąlygos, susijusios su jo gyvenimo Nyderlanduose tikslu.

7. 18 straipsnio 1 dalies f punkte, be kita ko, numatyta, kad galima atmesti prašymą pratęsti leidimą laikinai gyventi, jeigu neįvykdoma sąlyga, nustatyta išduodant leidimą.

8. 19 straipsnyje, be kita ko, numatyta, kad leidimas laikinai gyventi gali būti panaikintas remiantis 18 straipsnio 1 dalies f punkte nustatytu pagrindu.

Vreemdelingenbesluit 2000

9. Remiantis *Vreemdelingenbesluit 2000* (2000 m. Nutarimas dėl užsieniečių, toliau – *Vb 2000*) 4.43 straipsniu, užsienietis, kuris gyvena teisėtai pagal *Vw 2000* 8 straipsnio a punktą ir kuris nebeatitinka išduodant leidimą nustatytos sąlygos, apie tai turi nedelsdamas pranešti regioninio policijos padalinio, kurio kompetencijai priklauso savivaldybė, kurioje užsienietis gyvena, vadovui.

Gyvenamosios vietos pakeitimas

10. Nėra ginčijama, kad Nyderlandų teisėje įtvirtintas reikalavimas asmeniui (nepaisant to, ar jis yra pilietis), kuris pakeičia gyvenamąją vietą, apie pasikeitusį adresą pranešti tiek buvusios, tiek naujos gyvenamosios vietos savivaldybės institucijoms.

Pagrindinė byla ir prejudicinis klausimas

11. B. Ünal yra Turkijos pilietis. Į Nyderlandus jis atvyko 2004 m. vasario 24 d., turėdamas išankstinį laikiną leidimą gyventi šalyje. 2004 m. rugsėjo 2 d. jam buvo išduotas įprastas leidimas laikinai gyventi šalyje. Šis leidimas galiojo nuo 2004 m. kovo 29 d. iki 2005 m. kovo 29 d. ir jame buvo numatyta sąlyga: „gyventi su sugyventine A. M. de Sousa van der Molen“. Atrodo, kad tiek B. Ünal, tiek A. M. de Sousa van der Molen buvo įregistruoti Zandt bendruomenėje.

12. 2005 m. balandžio 21 d. B. Ünal pateikė prašymą pratęsti jo leidimo gyventi šalyje galiojimo terminą. Šis prašymas buvo patenkintas 2005 m. liepos 26 d. sprendimu. Leidimas ir toliau galiojo su sąlyga, kad B. Ünal gyvens su savo sugyventine.

13. 2006 m. gegužės 4 d. sprendimu šio leidimo laikinai gyventi galiojimo terminas buvo pratęstas iki 2009 m. kovo 1 dienos.

14. B. Ünal išduotuose leidimuose gyventi šalyje buvo įrašas: „Įsidarbinimas neribojamas; darbo leidimas nereikalingas.“

15. 2006 m. gegužės 8 d. jis sudarė darbo sutartį su Groningene įsikūrusia laikinojo įdarbinimo agentūra ir pradėjo dirbti vienai iš jos klienčių, kurios patalpos yra Niunspete, nuo Zandt nutolusiame apie 150 kilometrų. Todėl kiekvieną darbo dieną į darbą ir atgal jis turėdavo nuvažiuoti apie 300 kilometrų. Ši sutartis 2007 m. lapkričio 21 d. buvo pratęsta ir galiojo iki 2008 m. lapkričio 21 dienos. Taigi, vienų metų teisėto darbo laikotarpis, nurodytas 6 straipsnio 1 dalyje, prasidėjo 2006 m. gegužės 8 d. ir baigėsi 2007 m. gegužės 7 dieną.

16. 2007 m. balandžio 2 d. arba panašiu metu, tačiau bet kuriuo atveju nesuėjus nurodytam vienų metų laikotarpiui B. Ünal iš Zandt persikėlė gyventi į Lelistadą, kuris nuo Niunspeto tėra nutolęs apie 35 kilometrus. Jis pagal reikalavimus įregistravo gyvenamosios vietos pakeitimą atitinkamose institucijose. Tačiau A. M. de Sousa van der Molen ir toliau liko registruota kaip Zandt vietovės, kurioje ji buvo išdirbusi apie 10 metų, gyventoja. Kadangi šių

asmenų gyvenamoji vieta nebebuvo įregistruota tuo pačiu adresu, nacionalinės valdžios institucijos nusprendė, kad nuo nurodytos dienos jie nebegyveno kartu. B. Ünal teiginys, kad jie kartu gyveno iki 2007 m. birželio pradžios, tik A. M. de Sousa van der Molen liko registruota Zandt, nes nebuvo parduotas ten likęs jos turtas, buvo atmestas [3].

17. 2007 m. birželio 4 d. B. Ünal pateikė prašymą pakeisti sąlygą, kuri nustatyta jam išduotant leidimą gyventi šalyje, taip, kad ji nebebūtų susijusi su gyvenimu su A. M. de Sousa van der Molen, o būtų tiesiog „toliau gyventi“.

18. 2007 m. gruodžio 28 d. sprendimu *Staatsecretaris van Justitie* (toliau – valstybės sekretorius) šį prašymą atmetė. Jis laikėsi nuomonės, kad 2007 m. balandžio 2 d. B. Ünal ir A. M. de Sousa van der Molen santykiai faktiškai nutrūko, nes nuo to laiko Zandt savivaldybės gyventojų registre (toliau – savivaldybės gyventojų registras) jie nebebuvo įregistruoti tuo pačiu adresu. Todėl jis padarė išvadą, kad B. Ünal nebeatitiko sąlygos, kuri jam buvo nustatyta išduotant leidimą gyventi šalyje.

19. Atskiru 2008 m. vasario 7 d. sprendimu B. Ünal išduoto leidimo gyventi šalyje galiojimas buvo panaikintas atgaline data nuo 2007 m. balandžio 2 dienos. Atsižvelgiant į jo leidimo gyventi šalyje pobūdį, tai reiškė ir leidimo dirbti panaikinimą. Valstybės sekretorius laikėsi nuomonės, kad savivaldybės gyventojų registro duomenys buvo lemiamos svarbos, o B. Ünal pateikti įrodymai nebuvo pakankamai svarūs, kad paneigtų registre nurodytą informaciją.

20. B. Ünal apskundė valstybės sekretoriaus sprendimus. 2008 m. liepos 31 d. sprendimu valstybės sekretorius šį skundą atmetė. Šiame sprendime nurodyta, kad B. Ünal paaiškinimas dėl persikraustymo į Lelistadą aplinkybių buvo atmestas, nes su jomis susiję B. Ünal argumentai nebuvo patvirtinti objektyviai patikrinamais įrodymais. A. M. de Sousa van der Molen raštiško paaiškinimo tam nepakanka. Įrašas savivaldybės gyventojų registre turėjo būti laikomas lemiamu. Kadangi nuo 2007 m. balandžio 2 d. B. Ünal pas tą patį darbdavį buvo teisėtai išdirbęs mažiau nei vienus metus, jis neturėjo teisės toliau gyventi Nyderlanduose remdamasis EEB ir Turkijos asociacijos susitarimu.

3 — Neginčijama, kad apie visus savo padėties pokyčius nacionalinėms valdžios institucijoms B. Ünal turėjo pranešti „nedelsdamas“. Žr. *Vb 2000* 4.43 straipsnį, nurodytą 9 punkte.

21. B. Ünal *Rechtbank's-Gravenhage* (Hagos apylinkės teismas, toliau – *Rechtbank*) pareiškė ieškinį dėl 2008 m. liepos 31 d. valstybės sekretoriaus sprendimo. 2009 m. liepos 6 d. sprendimu šis teismas pripažino ieškinį nepagrįstu. Jis nurodė, kad B. Ünal tinkamai neįrodė, jog santykiai nutrūko vėliau negu 2007 m. balandžio 2 dieną. Todėl šis teismas pritarė valstybės sekretoriaus išvadai, jog tą dieną, kurią laikoma, kad santykiai nutrūko, B. Ünal pas tą patį darbdavį nebuvo teisėtai išdirbęs daugiau nei vienus metus, todėl jis neturėjo teisės pasinaudoti 6 straipsnio 1 dalyje numatytomis teisėmis.

22. B. Ünal pateikė apeliacinį skundą *Raad van State*. Šis teismas nutarė, kad norint priimti sprendimą pagrindinėje byloje būtinas 6 straipsnio 1 dalies išaiškinimas. Konkrečiai kalbant, jam kilo klausimas, ar Teisingumo Teismo sprendimo *Altun* [4] motyvai, susiję su teisinio saugumo principu, galėtų turėti poveikį šio straipsnio aiškinimui nagrinėjamoje byloje. Dėl šios priežasties jis sustabdė bylos nagrinėjimą ir Teisingumo Teismui pateikė tokį prejudicinį klausimą:

„Ar pagal Sprendimo Nr. 1/80 <...> 6 straipsnio 1 dalies pirmą įtrauką, atsižvelgiant į teisinio saugumo principą, kompetentingoms nacionalinėms institucijoms draudžiama pasibaigus 6 straipsnio 1 dalies pirmoje įtraukoje numatytam vienų metų terminui panaikinti darbuotojo turko, nepripažinto kaltu dėl jokių apgaulingų veiksmų, leidimą gyventi šalyje atgaline data nuo tos dienos, kai nebeliko nacionalinėje teisėje numatyto pagrindo išduoti leidimą gyventi šalyje“

23. B. Ünal, Nyderlandų vyriausybė ir Komisija pateikė paaiškinimus raštu. Posėdžio nebuvo reikalaujama ir jis neįvyko.

Analizė

24. Pirmiausia prejudiciniu klausimu siekiama išsiaiškinti, ar 6 straipsnio 1 dalimi leidžiama atgaline data panaikinti teisę gyventi šalyje tuo atveju, jeigu asmuo priimančiojoje valstybėje narėje yra išgyvenęs ir išdirbęs ilgiau nei vienų metų laikotarpį, nurodytą 6 straipsnio 1 dalies pirmoje įtraukoje, tačiau nepasibaigus šiam laikotarpiui jis nebeatitiko jam išduotame leidime gyventi šalyje nurodytos sąlygos. Darytina prielaida, kad šis asmuo nepripažintas kaltu dėl jokių apgaulingų veiksmų.

4 — 2008 m. gruodžio 18 d. sprendimas, C-337/07, Rink. p. I-10323.

25. Pirmiausia išnagrinėsiu šį klausimą.

26. Toliau nagrinėsiu klausimą, ar (kaip svarstoma nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą) atsakymui į tą klausimą turi įtakos Teisingumo Teismo sprendime *Altun* išdėstyti motyvai.

27. Galiausiai manau, kad taip pat reikėtų apsvarstyti lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų taikymą kalbant apie įrodymus, kuriais gali remtis asmuo, norintis pasinaudoti jam 6 straipsnio 1 dalimi suteiktomis teisėmis, kad įrodytų savo teisę naudotis šiomis teisėmis.

Ar iš 6 straipsnio 1 dalies kylančios teisės gali būti panaikintos atgaline data

28. Norint atsakyti į nacionalinio teismo klausimą, ar leidimo gyventi šalyje galiojimas gali būti panaikintas atgaline data nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą nurodytomis aplinkybėmis, būtina pradėti nuo 6 straipsnio 1 dalies tikslo.

29. Teisingumo Teismas yra nurodęs, kad šia nuostata siekiama „laipsniškai sustiprinti darbuotojų iš Turkijos padėtį priimančiojoje valstybėje“ [5]. Šia formuluote Teisingumo Teismas būtent kalbėdamas apie darbuotojus iš Turkijos sukonkretino pačiame Sprendime Nr. 1/80 nurodytą tikslą, t. y. „skatinti vienoje iš šio sprendimo nuostatų numatytas sąlygas atitinkančių ir todėl galinčių pasinaudoti jame suteikiamomis teisėmis Turkijos piliečių laipsnišką integraciją priimančiojoje valstybėje narėje“ [6].

30. Tuo tikslu 6 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad darbuotojų iš Turkijos teisės laipsniškai plečiamos atsižvelgiant į teisėto samdomo darbo priimančiojoje valstybėje narėje laikotarpį [7]. Valstybėje teisėtai išdirbęs ketverius metus darbuotojas turi teisę laisvai dirbti toje valstybėje narėje bet kurį pasirinktą samdomą darbą. Iki šio etapo suteikiama ne tokia plati apsauga. Pavyzdžiui, 6 straipsnio1 dalies pirmoje įtraukoje numatyta, kad teisėtai vienus metus išdirbęs darbuotojas turi teisę prašyti atnaujinti jo leidimą dirbti pas tą patį darbdavį, jeigu pastarasis turi laisvą darbo vietą.

31. 6 straipsnio 1 dalies formuluotė susijusi su Turkijos piliečio teise dirbti priimančiojoje

5 — Žr. 2008 m. sausio 24 d. Sprendimo *Payir*, C-294/06, Rink. p. I-203, 37 punktą.

6 — Žr., be kita ko, 2003 m. gegužės 8 d. Sprendimo *Wählergruppe Gemeinsam*, C-171/01, Rink. p. I-4301, 79 punktą; 2007 m. liepos 18 d. Sprendimo *Derin*, C-325/05, Rink. p. I-6495, 53 punktą ir 4 išnašoje minėto Sprendimo *Altun* 29 punktą.

7 — Žr. 2006 m. sausio 10 d. Sprendimo *Sedef*, C-230/03, Rink. p. I-157, 34 punktą.

valstybėje narėje. Tačiau jau visiškai aišku, jog teisė įsidarbinti ir teisė gyventi šalyje glaudžiai susijusios, todėl ši nuostata apima ir susijusia teise įsidarbinti siekiančio pasinaudoti asmens teisę gyventi šalyje [8].

32. Norėdamas pasinaudoti 6 straipsnyje numatytomis teisėmis, Turkijos pilietis privalo įvykdyti tris sąlygas.

33. Pirma, toks asmuo privalo būti „darbuotojas“. Teisingumo Teismas yra konstatavęs, jog tam, kad įvykdytų šią sąlygą, Turkijos pilietis turi užsiimti realia ir veiksminga veikla, išskyrus nereikšmingą ir pagalbinę veiklą. Esminis reikalavimas – kad asmuo tam tikrą laiką kito asmens naudai ir jo vadovaujamas vykdytų veiklą, už kurią gautų atlyginimą [9].

Šioje byloje nėra jokių aplinkybių, rodančių, kad B. Ünal nėra įvykdęs šios sąlygos.

34. Antra, jis turi būti „priklausantis <...> teisėtai darbo rinkai“. Teisingumo Teismas yra nurodęs, kad „ši sąvoka apibūdina visus darbuotojus, kurie laikėsi visų priimančiojoje valstybėje narėje galiojančių įstatymų ir teisės aktų ir todėl turi teisę užsiimti profesine veikla jos teritorijoje“ [10]. Atrodo, aišku, kad šis reikalavimas taip pat yra įvykdytas.

35. Trečia, prejudicinio klausimo požiūriu svarbiausia – jis privalo būti „teisėtai išdirbęs“ atitinkamoje valstybėje narėje. Teisingumo Teismas yra konstatavęs, kad „teisėtai išdirbęs“ reiškia, jog būtina „stabili ir nepažeidžiama padėtis priimančiosios valstybės narės darbo rinkoje ir kartu neginčijamos teisės apsigyventi turėjimas“ [11]. Atrodo, kad B. Ünal darbo sutartis buvo pakankamai stabili ir nepažeidžiama, kad atitiktų šį reikalavimą. Bet ar to pakanka, kad jam būtų suteikta „neginčijama teisė apsigyventi“?

36. Galiausiai pažymėtina, kad pagal suformuotą teismų praktiką Sprendimu Nr. 1/80 nėra kėsinamasi į valstybių narių išsaugotą

8 — Šiuo klausimu žr. 1990 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *Sevince*, C-192/89, Rink. p. I-3461, 29 punktą.

9 — Žr. 5 išnašoje minėto Sprendimo *Payir* 28 punktą. Šiuo klausimu požiūris nesiskiria nuo požiūrio, kurio buvo laikomasi kalbant apie ES piliečius, siekiančius pasinaudoti teisėmis laisvai judėti kaip darbuotojams (pavyzdžiui, žr. 1986 m. liepos 3 d. Sprendimo *Lawrie-Blum*, 66/85, Rink. p. 2121, 17 punktą ir 1989 m. gruodžio 14 d. Sprendimo *Agegate*, C-3/87, Rink. p. 4459, 35 punktą), prieš tai, kai 1992 m. Mastrichto sutartimi nustačius Europos Sąjungos pilietybės sąvoką buvo įtvirtintos platesnės teisės.

10 — Žr. 5 išnašoje minėto Sprendimo *Payir* 29 punktą.

11 — Žr. 5 išnašoje minėto Sprendimo *Payir* 30 punktą.

kompetenciją reglamentuoti tiek pirminį Turkijos piliečių atvykimą į jų teritoriją, tiek sąlygas, kuriomis jie gali pirmą kartą įsidarbinti [12].

37. Byloje *Kus* [13] Teisingumo Teismo buvo prašoma išnagrinėti, kiek priimančioji valstybė narė gali ir toliau taikyti sąlygas darbuotojo turko, kuris yra teisėtai išdirbęs 6 straipsnio 1 dalyje nurodytą laikotarpį, gyvenimui šalyje.

38. Šioje byloje buvo kalbama apie Turkijos pilietį, kuriam buvo leista atvykti į Vokietiją susituokti su Vokietijos piliete. Jis įsidarbino ir dirbo šioje valstybėje narėje daugiau nei ketverius metus ir taip įgijo 6 straipsnio 1 dalies trečioje įtraukoje numatytas teises. Tuomet jie su sutuoktine išsiskyrė. Kai jis paprašė atnaujinti leidimą gyventi šalyje, nacionalinės valdžios institucijos atmetė jo prašymą, kadangi nebeliko pirminio jo buvimo šalyje pagrindo. Teisingumo Teismas nusprendė:

„20. <...> Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio 1 dalimi reglamentuojama tik darbuotojo turko padėtis, susijusi su įsidarbinimu, ir joje nėra kalbama apie jo padėtį, susijusią su teise gyventi“ (žr. Sprendimo *Sevince* 28 punktą).

21 Pažymėtina, kad pagal formuluotę 6 straipsnio 1 dalis taikoma darbuotojams turkams, priklausantiems valstybės narės teisėtai darbo rinkai, ir kad remiantis pirmąja įtrauka tam, kad įgytų teisę atnaujinti leidimą dirbti pas tą patį darbdavį, darbuotojas turkas teturi būti teisėtai išdirbęs daugiau nei vienus metus. Taigi, šioje nuostatoje nėra numatyta, kad ši teisė priklauso nuo kurios nors kitos sąlygos, pavyzdžiui, nuo aplinkybių, kuriomis buvo įgyta teisė atvykti ir apsigyventi šalyje.

22. Todėl nors stabili ir nepažeidžiama padėtis darbo rinkoje yra teisėto darbo, kaip jis suprantamas pagal 6 straipsnio 1 dalį, prielaida ir todėl teisėtas darbas reiškia, kad asmuo turi neginčijamą teisę gyventi bei, žinoma, – atitinkamais atvejais, – teisėtą leidimą gyventi šalyje, šios teisės suteikimo arba leidimo gyventi šalyje išdavimo pagrindai neturi lemiamos reikšmės įgyvendinant šias teises.

23. Todėl darytina išvada, kad, jeigu darbuotojas turkas turėdamas galiojantį leidimą dirbti yra išdirbęs daugiau nei vienus metus, turi būti laikoma, kad jis yra įvykdęs Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio 1 dalies pirmoje įtraukoje numatytas sąlygas, nors pradžioje

12 — Žr., be kita ko, 5 išnašoje minėto Sprendimo *Payir* 36 punktą.

13 — 1992 m. gruodžio 16 d. sprendimas, C-237/91, Rink. p. I-6781.

leidimas gyventi šalyje jam buvo suteiktas kitu tikslu, nei dirbti samdomą darbą.“

39. Mano manymu, tai reiškia, kad darbuotojo turko, kuris yra išdirbęs vieną iš 6 straipsnio 1 dalyje nurodytų laikotarpių, atžvilgiu taikomas teisinio saugumo principas. Pavyzdžiui, teisėtai pas tą patį darbdavį išdirbęs vienus metus jis žino, kad gali ir toliau dirbti tam pačiam darbdaviui (visuomet darant prielaidą, kad darbdavys turi laisvą darbo vietą). Teisėtai išdirbęs ketverius metus jis žino, kad priimančiojoje valstybėje narėje jis gali laisvai dirbti bet kurį pasirinktą samdomą darbą. Nebetaikomos jokios sąlygos, kurios galėjo būti taikomos jo teisei gyventi šalyje atvykstant į šią valstybę. Integracijos procesas, paremtas 6 straipsnio 1 dalimi, prasidėjo. Bet kokie mėginimai panaikinti jam išduotą leidimą gyventi šalyje dėl to, kad jis nebeatitinka vienos iš tų sąlygų, būtų neteisėti.

40. Nurodytus principus taikant šios bylos aplinkybėms pažymėtina, kad:

— B. Ünal į Nyderlandus atvyko 2004 m. vasario 24 d. turėdamas išankstinį laikiną leidimą gyventi šalyje; įprastas leidimas laikinai gyventi šalyje jam buvo išduotas 2004 m. rugsėjo 2 d. (jis išduotas atgaline data, t. y. nuo 2004 m. kovo 29 d.) ir buvo pratęsinėjamas vėlesniems gyvenimo šioje valstybėje narėje laikotarpiams; pirmuoju gyvenimo Nyderlanduose laikotarpiu jis šioje valstybėje nedirbo,

— kadangi 6 straipsnio 1 dalis susijusi su Turkijos piliečio teise dirbti priimančiojoje valstybėje narėje [14] ir joje numatytos teisės nesuteikiamos vien remiantis gyvenimu šalyje, vertinant šioje nuostatoje įtvirtintas B. Ünal teises nereikia atsižvelgti į laikotarpį, kuriuo jis gyveno šalyje, tačiau nedirbo,

— neginčijama, kad 2006 m. gegužės 8 d. (tą dieną, kai B. Ünal pradėjo dirbti Nyderlanduose) jis turėjo „teisėtą leidimą gyventi šalyje“ [15]; atskiro leidimo dirbti jam nereikėjo [16], todėl netaikomas Sprendimo *Kus* 23 punkte nurodytas reikalavimas,

— 6 straipsnio 1 dalies pirmoje įtraukoje nurodytas vienų metų laikotarpis prasidėjo 2006 m. gegužės 8 d. ir baigėsi 2007 m. gegužės 7 dieną,

14 — Žr. 31 punktą.
15 — Žr. Sprendimo *Kus* 22 punktą.
16 — Žr. 14 punktą.

— Nyderlandų valdžios institucijų požiūriu, „ginčytinas įvykis“ įvyko 2007 m. balandžio 2 d., t. y. nepasibaigus šiam vienų metų laikotarpiui, tačiau apie jį sužinota tik šiam laikotarpiui pasibaigus,

— jeigu nebūtų įvykęs „ginčijamas įvykis“, pagal Teisingumo Teismo sprendimą *Kus* B. Ünal būtų įgijęs 6 straipsnio 1 dalies pirmoje įtraukoje nurodytas su darbu priimančiojoje valstybėje narėje susijusias teises 2007 m. gegužės 7 dieną; taip jis būtų įgijęs ir susijusią teisę gyventi šalyje [17],

— todėl kyla klausimas, ar laikytina, kad B. Ünal įvykdė 6 straipsnio 1 dalies reikalavimus, nepaisant to, kad įvyko ginčytinas įvykis.

41. Bendrajai taisyklei, kad teisės apsigyventi šalyje apribojimų, taikomų atvykstant į valstybę narę, nelieka įgijus Sprendime Nr. 1/80 numatytas darbuotojo teises, taikomos tam tikros sąlygos [18].

42. Tam, kad įvykdytų 6 straipsnio 1 dalyje numatytus reikalavimus, darbuotojas turkas turi būti „teisėtai išdirbęs“ atitinkamą laikotarpį. Tai savo ruožtu reiškia, kad tuo laikotarpiu darbuotojas turėjo teisę gyventi šalyje [19].

43. Todėl Teisingumo Teismas konstatavo, kad darbuotojas turkas neatitiko šio reikalavimo tol, kol priimančiojoje valstybėje narėje gyveno remdamasis išankstiniu laikinu leidimu gyventi šioje šalyje, kol buvo priimtas sprendimas pagal jo apeliacinį skundą dėl sprendimo atsisakyti jam išduoti leidimą gyventi šalyje [20]. Jis taip pat konstatavo, kad darbuotojas turkas, kuris priimančiojoje valstybėje narėje gyveno tik remdamasis nacionalinės teisės aktais, kuriais leidžiama gyventi tokioje šalyje tol, kol bus užbaigta leidimo gyventi šalyje išdavimo procedūra, negalėjo remtis tokiu laikotarpiu vertindamas pagal 6 straipsnio 1 dalį jam suteikiamas teises, nes teisė pasilikti ir dirbti šioje šalyje jam buvo suteikta tik laikinai, kol bus priimtas galutinis sprendimas [21]. Tačiau šioje byloje akivaizdu, kad B. Ünal teisė gyventi šalyje nebuvo laikina arba taip vertinama.

44. Byloje *Kol* [22] iškilo kitoks klausimas. Joje Teisingumo Teismas turėjo priimti sprendimą dėl į Vokietiją apgaule atvykusio Turkijos

17 — Žr. 31 punktą.
18 — Žr. 39 punktą.
19 — Žr. 1997 m. rugsėjo 30 d. Sprendimo *Günaydin*, C-36/96, Rink. p. I-5143, 44 punktą.
20 — Žr. 8 išnašoje minėto Sprendimo *Sevince* 31 punktą.
21 — Žr. 13 išnašoje minėto Sprendimo *Kus* 18 punktą.
22 — 1997 m. birželio 5 d. sprendimas, C-285/95, Rink. p. I-3069.

piliečio padėties. Šioje byloje buvo kalbama apie teisę gyventi šalyje, grindžiamą fiktyvia santuoka. Teisingumo Teismas, be kita ko, nurodė Sprendimą *Kus* [23] ir *a fortiori* konstatavo, kad šie argumentai turi būti taikomi jo nagrinėjamoje byloje. Tuomet jis pažymėjo, kad vien apgaule įgijus leidimą gyventi šalyje darbo laikotarpiai negali būti laikomi teisėtais, kaip tai suprantama pagal 6 straipsnio 1 dalį, nes Turkijos pilietis neįvykdė tokio leidimo išdavimo sąlygų, todėl išaiškinus apgaulę šis leidimas turėjo būti panaikintas [24]. Remiantis leidimu gyventi šalyje, kuris dėl apgaulės buvo negaliojantis, išdirbti laikotarpiai negalėjo būti pagrindas S. Kol įgyti kokias nors teises [25].

45. Ar Sprendime *Kol* nurodyti motyvai gali būti taikomi ir šioje byloje?

46. Nemanau.

47. Sprendime *Kol* įtvirtinta Sprendime *Kus* nustatytos bendrosios taisyklės, kad teisės gyventi šalyje apribojimų, taikomų atvykstant į valstybę narę, nelieka įgyjus Sprendime Nr. 1/80 numatytas darbuotojo teises, sąlyga [26]. Šios sąlygos pagrindas aiškus. Jeigu asmuo savo veiksmais arba neveikimu tyčia siekia apgauti nacionalines valdžios institucijas, kad įgytų teisę gyventi šalyje ir taip galėtų patekti į darbo rinką, jam tai neturėtų būti leidžiama. Priešingu atveju šias teises būtų galima įgyti apgaule.

48. Jeigu būtų buvę nustatyta, kad B. Ünal teisę gyventi priimančiojoje valstybėje narėje įgijo siekdamas apgauti, akivaizdu, kad nacionalinės valdžios institucijos būtų turėjusios teisę panaikinti jam išduotą leidimą gyventi šalyje, nepaisydamos to, kad šioje šalyje jis yra išgyvenęs ir išdirbęs daugiau nei vienus metus. Tačiau šioje byloje nacionalinis teismas visiškai aiškiai nurodo, kad nėra jokių duomenų apie B. Ünal apgaulės veiksmus. Todėl Teisingumo Teismo sprendime *Kol* išdėstyti motyvai jam nėra tiesiogiai taikomi.

49. Be to, kaip nurodyta anksčiau, šioje byloje nenagrinėjamas atvejis, kuriuo pagal suformuotą teismų praktiką būtų laikoma, kad B. Ünal darbas nebuvo teisėtas dėl priežasties, nesusijusios su apgaule [27].

23 — Minėtas 13 išnašoje.
24 — Šiuo klausimu žr. 26 punktą.
25 — Žr. 28 punktą.
26 — Žr. 39 punktą.
27 — Žr. 43 punktą.

50. Ar Sprendime *Kol* įtvirtinta su teisėmis gyventi šalyje susijusios bendrosios taisyklės sąlyga vis dėlto turėtų būti išplėsta taip, kad ji būtų taikoma B. Ünal padėtyje atsidūrusiems asmenims, kurie veikė neturėdami ketinimo apgauti?

51. Nyderlandų vyriausybė teigia, kad turi būti daroma prielaida, jog jo padėtyje atsidūręs asmuo yra susipažinęs su įstatymais. Su atitinkamomis nacionalinės teisės aktų nuostatomis, be kita ko, galima susipažinti internetu. Kadangi turėtų būti laikoma, kad B. Ünal buvo susipažinęs su šiomis nuostatomis, nacionalinės valdžios institucijos galėjo panaikinti jam išduoto leidimo gyventi šalyje galiojimą atgaline data.

52. Nematau pagrindo taip išplėsti šį principą. Taip būtų paneigtas principas, kurį Teisingumo Teismas yra apibūdinęs kaip „bendrąjį įgytų teisių gerbimo principą“ [28], ir su juo susijęs teisinis saugumas, kuris yra esminė mano apibūdintos bendrosios taisyklės dalis [29]. Nukrypimo nuo šio bendrojo principo su apgaule susijusiais atvejais, kurį Sprendime *Kol* yra pripažinęs Teisingumo Teismas, pakanka apsisaugoti nuo tyčinio piktnaudžiavimo teisėmis.

53. Todėl, mano nuomone, darytina išvada, kad nacionalinės valdžios institucijos neturėjo teisės atgaline data panaikinti B. Ünal teisės gyventi šalyje laikotarpiu nuo 2007 m. balandžio 2 d. iki 2007 m. gegužės 7 d. ir taip užkirsti kelią jam pasinaudoti 6 straipsnio 1 dalies pirmoje įtraukoje įtvirtintomis teisėmis.

54. Dar pridurčiau, kad jeigu asmuo, kaip antai B. Ünal, iš tiesų būtų norėjęs apeiti 6 straipsnio 1 dalyje nustatytą sistemą ketindamas apgauti nacionalines valdžios institucijas, jam būtų buvę paprasčiau vienam mėnesiui atidėti persikraustymą į Lelistadą. Jeigu jis būtų taip pasielgęs, jis būtų išdirbęs šia nuostata reikalaujamą vienų metų laikotarpį ir valdžios institucijos nebūtų sužinojusios apie kokius nors galimus jo santykių su sugyventine pokyčius. Šias faktines aplinkybes, žinoma, turi nustatyti nacionalinis teismas, tačiau dėl to, kad B. Ünal taip nepasielgė, man atrodo, kad tikimybė, jog jis mėgino apeiti sistemą, yra mažesnė, o ne didesnė ir kad jis paprasčiausiai norėjo sutrumpinti savo

28 — Žr. 2010 m. gruodžio 22 d. Sprendimo *Bozkurt*, C-303/08, Rink. p. I-13445, 41 punktą.

29 — Taip pat pažymėtina, kad teisėje ne tik žinomas principas „nemo censetur ignorare legem“; joje taip pat pripažįstama prezumpcija „nemo praesumitur malus“.

kasdienę kelionę į darbą, kuri bet kuriuo atveju turbūt buvo labai varginanti.

55. Todėl manau, kad į prejudicinį klausimą reikėtų atsakyti: 6 straipsnio 1 dalies pirma įtrauka turi būti aiškinama taip, kad pagal ją kompetentingoms nacionalinėms institucijoms neleidžiama panaikinti darbuotojo turko leidimo gyventi šalyje galiojimo atgaline data nuo tos dienos, kai nebelieka nacionalinėje teisėje numatyto pagrindo išduoti leidimą gyventi šalyje, jeigu šis darbuotojas turkas nepripažintas kaltu dėl jokių apgaulingų veiksmų ir leidimas panaikinamas pasibaigus 6 straipsnio 1 dalies pirmoje įtraukoje numatytam vienų metų terminui.

Sprendimo „Altun“ taikymas pagrindinėje byloje

56. Didelė nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalis skirta analizei, kiek Teisingumo Teismo sprendimas *Altun* [30] galėtų būti susijęs su B. Ünal byla. Nacionalinis teismas svarsto, kiek šis sprendimas, ypač jame nurodytos su teisinio saugumo doktrina susijusios pastabos, gali turėti įtakos pagrindinės bylos baigčiai. Iš esmės jis daro išvadą, kad, ko gero, nagrinėjamomis aplinkybėmis šis sprendimas nėra taikytinas.

57. Aš su tuo sutinku.

58. Byloje *Altun* kalbama apie Turkijos pilietį, kuris į priimančiąją valstybę narę atvyko prašyti prieglobsčio. Jam buvo suteiktas leidimas nuolat gyventi šioje valstybėje remiantis pareiškimais, kurie, kaip matyti iš vėlesnės analizės, greičiausiai buvo nesąžiningi. Įgijęs teisę gyventi šalyje, jis inicijavo šeimos susijungimo procedūrą su kai kuriais savo šeimos nariais. Kilo klausimas, kokį poveikį jo apgaulingi veiksmai galėtų turėti jo šeimos narių teisėms, numatytoms Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnyje. Teisingumo Teismas konstatavo, kad jeigu tokie šeimos nariai patys yra įgiję teisių šiame straipsnyje nustatyta tvarka, tokių teisių jau nebegalima ginčyti remiantis pažeidimais, kurie praeityje turėjo įtakos pirminei darbuotojo turko teisei gyventi šalyje. Šią išvadą Teisingumo Teismas padarė remdamasis teisinio saugumo doktrina [31]. Jis nurodė, kad yra tik dvejopo pobūdžio Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnio pirma

30 — Minėtas 4 išnašoje.

31 — Žr. šio sprendimo 51–60 punktus.

pastraipa suteikiamų teisių apribojimų [32]. Jeigu būtų pritarta teiginiui, kad iš šeimos narių, kurie patys yra įgiję šioje pastraipoje numatytas teises, šias teises galima atimti dėl asmens, pas kurį jie atvyko į priimančiąją valstybę narę, elgesio, reikštų, kad jų tikrumui dėl šių teisių iš esmės galėtų pakenkti veiksnys, kurio jie galbūt visiškai negalėtų kontroliuoti.

59. Teisinio saugumo principu jau rėmiausi analizuodama, ar nacionalinės valdžios institucijos pagrindinės bylos aplinkybėmis turėjo teisę atgaline data panaikinti B. Ünal teisę gyventi šalyje. Nemanau, kad Teisingumo Teismo Sprendimas *Altun* turi kokios nors įtakos jo padėčiai. Pagrindinis klausimas toje byloje buvo susijęs su išvestinių teisių, kuriomis pagal Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnį gali naudotis šeimos nariai, pobūdžiu. Paties darbuotojo turko, norinčio pasinaudoti 6 straipsnio 1 dalyje numatytomis teisėmis, padėčiai Teisingumo Teismo sprendimas *Altun* neturi jokios įtakos. Todėl atsakydama į nacionalinio teismo pateiktą prejudicinį klausimą juo nesivadovauju.

Kiti argumentai: lygiavertiškumo ir veiksmingumo principai

60. Anksčiau esu paminėjusi, kad nacionalinės valdžios institucijos ir nacionaliniai teismai nepripažino, kad B. Ünal pateikti įrodymai rodo, jog nuo 2007 m. balandžio 2 d. iki 2007 m. birželio pradžios jis tebegyveno su A. M. de Sousa van der Molen [33].

61. Nors nacionalinis teismas nutartimi dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą neprašo Teisingumo Teismo išnagrinėti šio klausimo, Komisija klausia, ar įrodymų klausimai nacionaliniu lygmeniu buvo sprendžiami laikantis lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų.

62. Iš esmės, kaip suprantu iš aprašymo nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą ir bylos medžiagos, situacija yra tokia:

— B. Ünal teigia, kad iš Zandt į Lelistadą jis persikraustė todėl, kad nebeištvėrė kasdienių maždaug 300 kilometrų kelionių į darbą ir atgal. Persikraustę jie su A. M. de Sousa van der Molen toliau

32 — T. y. apribojimai, kai iš Turkijos imigravusio asmens buvimas priimančiojoje valstybėje narėje dėl jo asmeninio elgesio kelia realią ir rimtą grėsmę viešajai tvarkai, visuomenės saugumui arba visuomenės sveikatai, kaip tai suprantama pagal to sprendimo 14 straipsnį, arba kai toks asmuo išvyko iš šios valstybės teritorijos ilgam laikui be pateisinamų priežasčių. Žr. šio sprendimo 62 punktą.

33 — Žr. 18 ir paskesnius punktus.

gyveno kartu iki 2007 m. birželio pradžios. A. M. de Sousa van der Molen liko įregistruota Zandt gyventojų registre, nes ji nebuvo pardavusi ten esančio namo, o B. Ünal įregistravo gyvenamąją vietą Lelistade;

— 2007 m. gruodžio 28 d. ir 2008 m. vasario 7 d. sprendimuose valstybės sekretorius laikėsi požiūrio, kad tai, jog, B. Ünal persikrausčius į Lelistadą, jis ir A. M. de Sousa van der Molen nebebuvo įregistruoti tame pačiame registre, buvo lemiamas veiksnys kalbant apie jų santykių pabaigą;

— 2008 m. liepos 31 d. sprendime valstybės sekretorius savo požiūrio nepakeitė, remdamasis tuo, kad B. Ünal argumentai nebuvo įrodyti objektyviai patikrinama informacija ir kad A. M. de Sousa van der Molen pateikto raštiško paaiškinimo, jog kad ir persikraustė, šie asmenys ir toliau gyveno kartu, tam nepakanka;

— *Rechtbank* vykusiame procese B. Ünal norėjo pateikti papildomų savo argumentų įrodymų. Šiuos įrodymus sudarė bendro B. Ünal ir A. M. de Sousa van der Molen draugo pareiškimas, du sveikinimo įsikūrus naujuose namuose atvirukai ir keletas nuotraukų. *Rechtbank* manymu, šie dokumentai ir daiktai taip pat nebuvo pakankami įrodymai, kad B. Ünal ir A. M. de Sousa van der Molen santykiai tęsėsi ir po 2007 m. balandžio 2 dienos.

63. Komisija pažymi, kad sunku įsivaizduoti, kokiais įrodymais B. Ünal būtų galėjęs įtikinti nacionalines sprendimus priimančias institucijas savo pateiktos įvykių versijos teisingumu.

64. Nors suprantama, kad nacionaliniai teismai geriau suvoks, kodėl tam tikri įrodymai buvo priimti, o kiti – atmesti, tam tikra prasme pritariu Komisijos nuomonei. Todėl apibendrinsiu esminius Europos Sąjungos (toliau –ES) teisėje įtvirtintus principus, kurie, mano manymu, yra svarbūs nagrinėjant šį klausimą.

65. Neabejotina, kad Asociacijos tarybos sprendimai (pavyzdžiui, Sprendimas Nr. 1/80) nuo jų įsigaliojimo tampa neatskiriama Europos Sąjungos teisės sistemos dalimi [34]. Todėl šiame sprendime įtvirtintos teisės kyla iš ES teisės.

34 — Žr. 8 išnašoje minėto Sprendimo *Sevince* 9 punktą.

66. Taip pat aišku, kad, nesant šį klausimą reglamentuojančių ES teisės normų, kiekvienos valstybės narės vidaus teisės sistemoje turi būti įtvirtintos išsamios procesinės taisyklės, reglamentuojančios tokių teisių apsaugos priemones [35].

67. Tačiau valstybės narės kiekvienu atveju privalo užtikrinti veiksmingą šių teisių apsaugą [36]. Išsamios procesinės taisyklės, kuriomis reglamentuojamos tokios priemonės, negali būti mažiau palankios nei panašius nacionaline teise grindžiamus ieškinius reglamentuojančios procesinės taisyklės (lygiavertiškumo principas) ir dėl jų ES teisėje nustatytų teisių įgyvendinimas negali tapti praktiškai neįmanomas arba pernelyg sudėtingas (veiksmingumo principas) [37].

68. Lygiavertiškumo principo laikymasis reiškia, kad atitinkama nacionalinė taisyklė turi būti vienodai taikoma tiek Europos teisės, tiek nacionalinės teisės pažeidimu grindžiamiems ieškiniams, kurių dalykas ir pagrindas panašūs. Siekdamas nustatyti, ar buvo laikomasi lygiavertiškumo principo, nacionalinis teismas, kuris vienintelis tiesiogiai išmano nacionalinės teisės procesines ieškinių pareiškimo taisykles, turi patikrinti, ar procesinės taisyklės, skirtos vidaus teisėje iš ES teisės kylančių asmenų teisių apsaugai užtikrinti, atitinka šį principą, ir išnagrinėti tariamai panašių vidaus teise grindžiamų ieškinių dalyką bei esmines aplinkybes. Tam, kad priimtų sprendimą dėl procesinių taisyklių lygiavertiškumo, nacionalinis teismas turi objektyviai ir abstrakčiai patikrinti nagrinėjamų taisyklių panašumą atsižvelgdamas į jų vietą visame procese, proceso eigą ir taisyklių ypatumus [38].

69. Dėl veiksmingumo principo reikia pasakyti, jog iš Teisingumo Teismo praktikos matyti, kad tie atvejai, kai kyla klausimas, ar dėl nacionalinės procesinės nuostatos praktiškai neužkertamas kelias Bendrijos teisės sistemos teisėms arba pernelyg neapsunkinamas naudojimasis jomis, taip pat turi būti nagrinėjami atsižvelgiant į šios nuostatos vietą procese, vykstančiame įvairiose nacionalinėse instancijose, šio proceso eigą ir jo ypatumus. Tokiomis aplinkybėmis prireikus būtina atsižvelgti į pagrindinius nacionalinės teisės sistemos principus, kaip antai teisės į gynybą apsaugą, teisinio saugumo principą ir tinkamą proceso eigą [39].

35 — Be kita ko, žr. 2008 m. balandžio 15 d. Sprendimo *Impact*, C-268/06, Rink. p. I-2483, 44 punktą ir jame nurodytą teismų praktiką.

36 — Be kita ko, žr. 35 išnašoje minėto Sprendimo *Impact* 45 punktą ir jame nurodytą teismų praktiką.

37 — Be kita ko, žr. 35 išnašoje minėto Sprendimo *Impact* 46 punktą ir jame nurodytą teismų praktiką. Veiksmingos teisminės gynybos principas yra bendrasis ES teisės principas, pripažįstamas Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – chartija) 47 straipsnyje. Šiuo klausimu žr. 2010 m. gruodžio 22 d. Sprendimo *Gavieiro Gavieiro ir Iglesias Torres*, C-444/09 ir C-456/09, Rink. p. I-14031, 75 punktą.

38 — Žr. 2009 m. spalio 29 d. Sprendimo *Pontin*, C-63/08, Rink. p. I-10467, 45 ir 46 punktus.

39 — Žr. 38 išnašoje minėto Sprendimo *Pontin* 47 punktą.

70. Nustatyti, ar pagrindinėje byloje buvo laikomasi šių principų, turi nacionalinis teismas.

Baigiamosios pastabos

71. Anksčiau paminėjau bendrąją taisyklę, pagal kurią darbuotojas turkas, įvykdęs 6 straipsnio 1 dalies pirmoje įtraukoje numatytus reikalavimus, turi teisę remtis joje įtvirtintomis teisėmis, tačiau tik su sąlyga, kad pagal šią nuostatą teisė negali kilti tuo atveju, jeigu darbuotojo teisė gyventi šalyje yra tik laikina arba jeigu toks darbuotojas pripažintas kaltu dėl apgaulės veiksmų. Šiuo klausimu padariau išvadą, kad nėra pagrindo taip išplėsti su apgaulės veiksmais susijusios sąlygos, kad ji apimtų ir kitokius veiksmus, kuriais nesiekiama apgauti [40].

72. Dar norėčiau pridurti štai ką.

73. Nuolat didėjant ES teisės aktų leidėjo priimamų derinimo Sąjungos viduje priemonių skaičiui nesunku užmiršti, kiek ES tebėra ir toliau bus grindžiama įvairove [41]. Joje susipina ne tik daugybė įvairių valstybių narių istorijų ir kultūrų – tas pats pasakytina ir apie jų teisės sistemas. Tai, kas gerai žinoma arba savaime aišku vienos valstybės narės piliečiui, kitos valstybės narės piliečiui gali atrodyti keista, sunkiai suprantama arba net nesuvokiama ir galbūt visiškai neaišku. Taip juo labiau yra tuomet, kai visas šis būrys papildomas trečiosiomis šalimis, kurių santykiai su Sąjunga grindžiami asociacijos susitarimais, ir šių šalių piliečiais.

74. Priimančiosios valstybės narės valdžios institucijoms gali būti palyginti paprasta susidaryti nuomonę, kad jeigu trečiosios šalies pilietis nesilaiko tokios valstybės teisės normų arba tiesiog nesuvokia tam tikro elgesio pasekmių, kurios gali atrodyti akivaizdžios tos valstybės piliečiams, toks asmuo siekia pažeisti tokias teisės normas, ir dėl to padaryti išvadą, kad toks pažeidimas įrodo apgaulės veiksmus arba ką nors panašaus. Man atrodo, kad tokia išvada turėtų būti daroma labai atsargiai. Trečiosios šalies piliečiui gali atrodyti, kad tokios teisės normos yra sunkiai suprantamos ir kad su jomis yra sudėtinga arba netgi neįmanoma susipažinti – ypač jeigu jis sklandžiai nekalba priimančiosios valstybės narės kalba. Jeigu toks asmuo nėra pasiturintis, vargu, ar jis galėtų sumokėti atlyginimą advokatams tam, kad jam būtų išaiškinta kiekviena jam aktuali teisės norma. Pavyzdžiui, man atrodo, pernelyg paprasta teigti (kaip Nyderlandų vyriausybė tai daro pateiktose pastabose), jog su nacionalinėmis teisės normomis, be kita ko, galima susipažinti internetu, todėl savaime turi būti daroma prielaida, kad

40 — Ypač žr. 40, 43, 44 ir 52 punktus.

41 — Pavyzdžiui, žr. chartijos 22 straipsnį: „Sąjunga gerbia kultūrų, religijų ir kalbų įvairovę.“

trečiosios šalies pilietis, kaip antai B. Ünal, supranta tokias teisės normas, jų poveikį ir prezumpcijas, kurios būtų daromos remiantis tokiomis teisės normomis dėl atliktų vienokių arba kitokių veiksmų. Kyla grėsmė, kad remiantis tokiu teiginiu būtų laikoma, jog visos kultūros ir gyvenimo būdas iš karto asimiliuojami su priimančiojoje valstybėje narėje vyraujančia kultūra ir gyvenimo būdu, nors akivaizdu, kad taip nėra. Toks teiginys taip pat gali turėti pavojingų pasekmių asmens laisvėms ir teisėms.

Išvada

75. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui į *Raad van State* pateiktą klausimą atsakyti taip:

1980 m. rugsėjo 19 d. EEB ir Turkijos asociacijos tarybos sprendimo Nr. 1/80 dėl asociacijos plėtros 6 straipsnio 1 dalies pirma įtrauka turi būti aiškinama taip, kad kompetentingoms nacionalinėms institucijoms neleidžiama panaikinti darbuotojo turko leidimo gyventi šalyje galiojimo atgaline data nuo tos dienos, kai nebelieka nacionalinėje teisėje numatyto pagrindo išduoti leidimą gyventi šalyje, jeigu šis darbuotojas turkas nepripažintas kaltu dėl jokių apgaulingų veiksmų ir leidimas panaikinamas pasibaigus 6 straipsnio 1 dalies pirmoje įtraukoje numatytam vienų metų terminui.